

Leat mánggalágan oainnut das, mii lea bastevaš árktalaš guovlu. Sierralágan bastevašvuoda deattuhead-dji govat boahtteáiggi dollet sisttisteaset oktasaš elemeanttaid, muhto daid gaskkas leat maid ruossálasvuodat. Mii logahallat dás doaimmaid, maid vehkiin lea vejolaš ávkkástallat ulbmiliid ovttaláganvuodai-guin, ja gažaldagaid, maid gieđadallamiin lea vejolaš láivudit ja hálddašit gealdagiid (Govva 1).

Mánggat ovdánanvuogit leat šaddan ollisvuotant, man lea váttis hálddašit. Vejolašvuodaid siste leat boahtteáiggi govat mat čuoččuhit bastevašvuoda – mii leat gávnnašan ovdamearkka dihtii “Ruoná boahtteáiggi guvlui” ovdánanvuogi, mii deattuha EU-dási ulbmiliid, ja “Bodnešattut” -ovdánanvuogi, mii lea huksejuvvon báikkálas dási oainnuide.

OLMMOŠ OASSIN NUPPÁSTUVVI DAVI

Stuorámuš oassi árktalaš guovllus lea kulturduovdda, ii meahcci olbmo doaimmaid haga. Luondduvida ealáhusat (nugo ovdamearkka dihtii badjedilli, guolásteapmi, smávva eanadoallu ja vuovdedoallu) leat ain davvi kultuvrraid dehálaš oasit ja čavga vuorováikkhusas luonddu birrasiin. Guovllu rikkes luondu fállá ekosystemabálvalusaid; maiddái kultuvrralaččat. Árktalaš guovlu lieggana njeallje gearddi johtilabbot go eanaspábba gaskamearalaččat. Jođanis nuppástus dagaha váttisvuodaid galbmásii ja dihto jahkeáigodagaide hárrjánaš lundui ja olmmošdoaimmaide. Luonddu mánggabealatvuotta lea doajaldagas. Seamma áiggi ođđa mearrajohtolagaid rahpaseapmi ja ođđa vugiiguin olamuddui bohtán luondduriggodagat lámččet ekonomalaš vejolašvuodaid. Dát oaivvilda maiddái eanet infrastruktuvrra dán guvlui. Ealáhusat dego turisma ja energijabuvttadeapmi laktásit nannosit eanageavaheapmái. Dálkkádatrivdama ja sierra eanageavaheapmiid váikkhusat ovttaš dagahit hástalusaid birrasiin ja eallinvugiide. Lundui vuodđudeaddji doaimmanbiras nuppástuvvá. Nuppe dáfus báikkálaš servošat ja eamiálbmogat eai leat oaffarat, baicce aktiivvaš rievdadusa dahkkit. Eanageavaheami, servošiid, dálkkádaga ja luonddu mánggabealatvuoda galgá oaidnit oktan ollisvuotant.

SKENÁRIOT – MÁNGGADÁFOT BOAHTTEÁIGGI BÁLGÁT

Einnostanvejolašvuodaid, skenárioid vehkiin sáhtta geahčadit kritihkalaččat boahtteáiggi ovdánanbálgáid. Mii leat heivehan viidát daid SSP-bálggeslinjái (“Shared Socioeconomic Pathways”): SSP1 (Bastevašvuotta), SSP3 (Nášuvnnaš gilvaleapmi), SSP4 (Eahpedásseárvu) ja SSP5 (Ovdáneapmi fossiivalaš energijain). Juohke ovtta siste dán lea molsašuddan. Mii leat buktán bastevašvuoda čuoččuheaddji SSP1-bálggeslinjái davvi eanageavaheami ja sierralágan hálddašeami hámiid elemeanttaid. Dat sáhtta ovdmearkka dihtii deattuhit EU-dási ulbmiliid, dahje báikkálaččat meroštallojuvvon dárbbuid.

RUOTNÁSA GUVLUI

Dásedeaddu EU-dási politihkadokumeanttaid ja árktalaš strategiijaid ulbmiliid gaskkas – ruoná ovdáneami ja EU-dási čovdosiid čuoččuheapmi, seammás go báikkálaš ja eamiálbmot servošiid dárbbut váldojuvvojit mearrádusaid dahkamii fárrui.

EU biodiversitehtta- ja dálkkadatulbmiliid ollášuhttin; suodjaleapmi seammás go ollašuhtto bastevašsirdáseapmi. Globála oktasaččat geavahuvvon birrasiid ja globálarievdadusaid váikkhusas leahkki báikkálaš birrasiid hálddašeapmi.

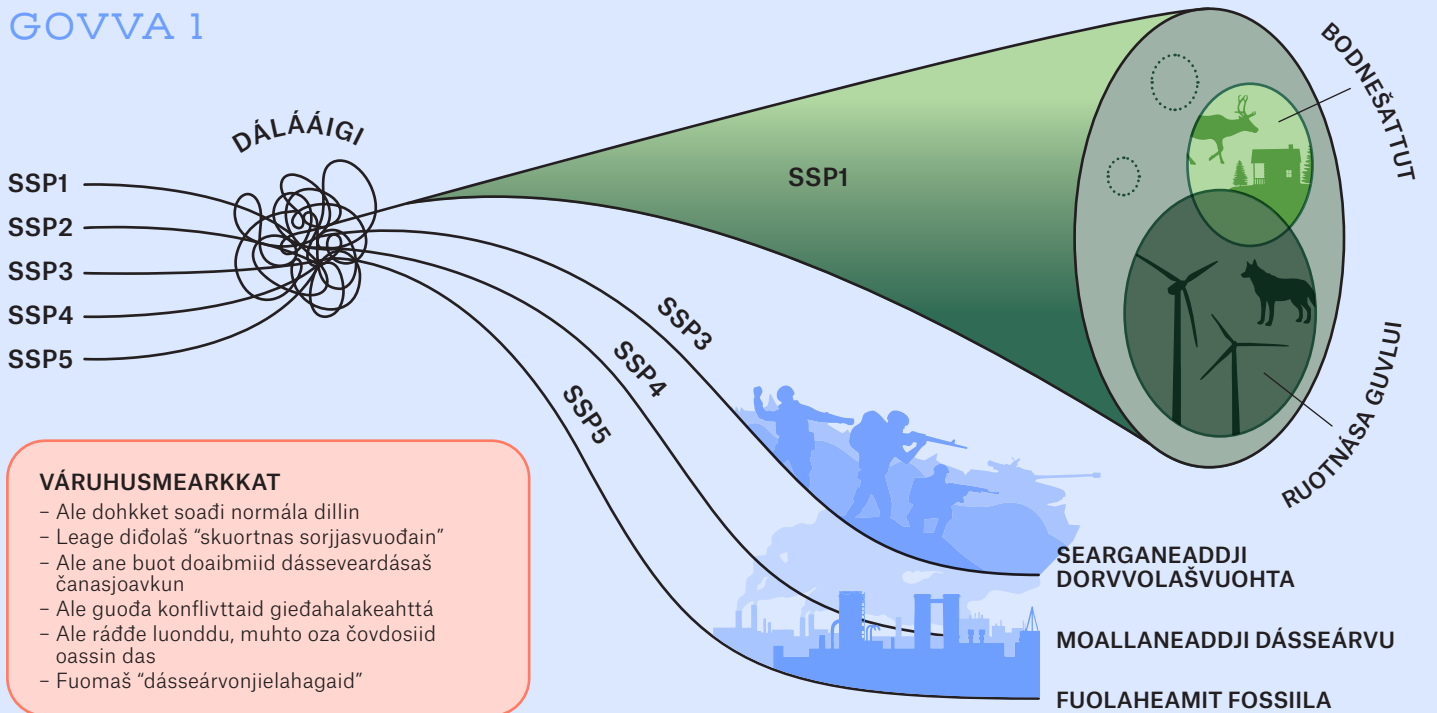
EU iešráđálašvuoda lasiheapmi materiálaid ja energiija ektui, nu ahte ekonomalaš buresbirgejupmi nanosmuvašii ja sorjjasvuotta olggobeal fámuide geahppánivččii. Gievrras lágádusat, njuolggadusaide vuodđudeaddji máilmmiortnet ja geopolitihkalaš gealdagiid hálddašeapmi – ráđđádallan, konflikttaid hálddašeapmi ja konsensusa huksen.

BODNEŠATTUT

Báikkálaš servošiid duodalaš váikkuhanvejolašvuodaid sihkkarastin eanageavaheapmái gullevaš mearrádusaid dahkamis. Buorre bastevašsirdáseapmi, mas váldojuvvo vuhtii vuoiggalašvuotta eanageavaheami ekonomalaš oldehagaid ovddideamis, ja dása gullevaš lágaid ráhkadeamis deattuhuvvojit báikkálaš dárbbut.

Dialoga ja dieđu lonuhallama ovddideapmi; eiseválddiid ipmárdusa lassáneapmi báikkálaš diliid ektui. Báikkálaš ja guovlohálddašeami nannen; báikkálaš oainnuid guoddiid fidnen politihkalaš njunussajiide; báikkálaš oamasteami ja doaimmama áimmahuššan mearrádusaid dahkamis.

Báikkálaš eallinvugiid joatkašuvvama sihkkarastin ja ealáhusaid doaimmanvejolašvuodaid nannen. Ovdamearkka dihtii boazodoalus dát oaivvilda guohtoneatnamiid ekologalaš dili buorideami ja vuogáiduvvi ovttaš hálddašeami ja dulkoma luondusuodjaleamis, mas luondu doallá sisttis maiddái árbevirolaš báikkálaš olmmošdoaimmaid.

VÁRUHUSMEARKKAT

- Ale dohkket soađi normála dillin
- Leage diđolaš "skuortnas sorjjasvuodain"
- Ale ane buot doaibmiid dásseveardásaš čanasjoavkun
- Ale guođa konflikttaid giedahalakeahhtá
- Ale ráđđe luonddu, muhto oza čovdosiid oassin das
- Fuomaš "dásseárvonjelahagaid"

SYNERGIIJAT

- Ollislaš eanageavaheami koordineren, vai sáhhtá garvit vahátlaš kumulatiivlaš váikkuhusaid báikkálaš ealáhusaide ja birrasii (ee.energiijabuvttadeami, vuovdedoalu, turismma ja infrastruktuurra vuhtii váldin).
- Sierra eanageavahanvugiid váikkuhusaid vuhtii váldin eanageavaheami plánemis ja luondduriggodagaid ávkkestallama hálddašeamis. Sierralágan eanageavaheaddjiid ovttas eallima doarjun.
- Vuogáiduvvannávccaid huksen dálkkadatrievdama ja eará nuppástusaid ektui.
- Doaibmannávccaid nannen sierralágan boahtteáiggiin, oahppama doarjumiin, ráhkaneami ja lasihemiin buoridemiin resurssaid (ee. ruđalaš).
- Hálddašeami ollisvuohta; mearrádusaid dahkan, mii doallá sisttis luonddu girjáivuođa, dálkkadatrievdadusa, eanageavaheami ja báikkálaš servošiid ja ealáhusaid oktan oppalasvuohtan. Dása gullá vuorrováikkuhus sierra hálddahusa dásiid ja osiid (sektoriid) siste ja daid gaskkas.
- Mánggaláhkai adnojuvvon duovdagiid ja "čalgadeaddji rájiid" ovddideapmi ja hálddašeapmi.
- Báikkálaš kultuvrraid, gielaid ja geavatlaš dáidduid joatkašuvvama doarjun ja nuppástuvvi diliin birgemis vealtameahhtun diehtovuodu nannen dieđu ovttasráđiid buvttadeami ja vuogáiduvvi ovttasráđdema bokte.

GEALDAGAT

Ovdánanbálgáid gaskkas leat gealdagat. Dat laktásit ovdamearkka dihtii čuovvovaš gažaldagaide:

- Čadahuvvogo EU jagi 2030 rádjái olaheaddji biodiversitehtastrategiija ollašuhhtin EU-dásis dahkon čavga mearrádusaiguin, vai báikkálaš (oassálasti ja njuovzilis) mearrádusaid dahkama vuodul? Mo EU luonddudillái máhčanásahus oidno báikkálaččat?
- Makkár lea mearrádusaid duogábeali oaidnu luonddu mángabealatvuodas (ovdamearkka dihtii luondu olbmo haga, vs. biokultuvrralaš mánggabealatvuoda doalaheapmi)?
- Makkár eanageavahanhámit ovddiduvvojit oassin bistevašsirdáseami (omd. bieggafápmu, luonddusuodjaleapmi (mielde spirelogut), infrastruktuurra ovddideapmi)?
- Gii máksá dálkkadatrievdama muddema goluid?
- Man guvlui buhtadusat ja doarjagat leat doalvumin davvi guovllu ovdáneami?

Maiddá báikkálaš ulbmiliid deattuheadji "Bodnešattut" - ovdánanbálgá siste leat gealdagat:

- Ruossálasvuodát ja riiddu báikkálaččat ávkálažžan adnojuvvon ealáhusaid gaskkas (omd. ruvkeindustriija, vuovdedoallu, badjedilli).
- Gažaldagat, mat laktásit eanaoamastussii ja luondduriggodagaid geavaheapmái ja dikšumii.
- Gealdagat odđaaigásaš ovdánanvugiid ja árbevirolaš eallinvugiid gaskkas.
- Gealdagat olmmošjoavkkuid gaskkas (omd. fárrejeaddjit vs. guhkes ássanhistorjá).

QR-koda duohen leat lassidiedut boahtteáigebarggus, boazodoalus, CHARTER-fitnus ja ráđdema vugiid mearkkašumis báikkálaččat. Dát bargu vuodduuvvá CHARTER-fitnus dahkon politiikka analiissaide ja dieđu buvttadeapmái davvi Fennoskandijja boazodoalu doaibmiiguin ovttas.

CHARTER lea ožžon ruhtadeami EU Horizon dutkanrudain (fidnummir 8694719).